

Antoni Morawski
Michał Szczegieliński

Wprowadzenie

Wydawać by się mogło, że wolontariat stanowi jedną z najpopularniejszych form aktywności obywatelskiej w Polsce. W przekazach medialnych pojawiają się historie osób decydujących się na podjęcie różnych form pożytecznej działalności, które można kwalifikować jako wolontariat. Wyniki prowadzonych badań pokazują jednak, że społeczna percepcja wolontariatu może być błędna. W 2022 r. zaledwie mniej niż 10% Polaków choć raz zdecydowało się na podjęcie pracy w charakterze wolontariusza¹. Tym samym wizja społeczeństwa zaangażowanego w wolontariat może być fałszywa. Z drugiej strony zaś, wydarzenia ostatnich lat, silnie rzutujące na sytuację społeczną – takie jak pandemia COVID-19 czy konsekwencje wojny w Ukrainie pokazują, że Polacy są zdolni do podejmowania bezinteresownej i nieodpłatnej aktywności społecznej na ogromną skalę.

Wolontariat wydaje się interesującym obszarem badań na gruncie nauk społecznych. Tematyka ta jest chętnie podejmowana – prowadzone są badania, powstaje szereg cennych publikacji. Można jednak odnieść wrażenie, że ogromna część zainteresowania badaczy kierowana jest w stronę wolontariatu rozumianego jako *pomaganie* – tj. postrzegania wolontariatu wyłącznie jako działalności pomocowej, prowadzonej przede wszystkim w obszarze, który można utożsamiać z zadaniami pomocowymi, opiekuńczymi, realizowanymi przez wykwalifikowane instytucje państwa (obszar pomocy społecznej). Wbrew temu stereotypowi, zgodnie z obserwacjami przedstawionymi w rozdziałach niniejszej publikacji, wolontariat jawi się jako zjawisko znacznie szersze, obejmujące

¹ *Aktywności i doświadczenia Polaków w 2022 roku*, Komunikat z badań CBOS 18/2023, luty 2023, s. 3.

dziedziny życia takie jak np. kultura i ochrona dziedzictwa narodowego, bezpieczeństwo publiczne i sytuacje kryzysowe. Autorzy niniejszej publikacji ukazują również, że należy postrzegać wolontariat nie tylko jako narzędzie pomocy (np. świadczenia jej seniorom), ale także spójności społecznej i aktywizacji (np. poprzez proponowanie seniorom podejmowania wolontariatu).

Nie ma wątpliwości co do społecznej użyteczności zjawiska wolontariatu. O korzyściach z wolontariatu dla społeczeństwa i państwa można mówić z perspektywy aksjologicznej, w szczególności można podkreślać jego znaczenie dla budowania społeczeństwa obywatelskiego (co także jest celem niniejszej publikacji). Istnieje również perspektywa ekonomiczna, która w obiektywny sposób pokazuje, jak istotne znaczenie ma wykonywanie bezinteresownej, nieodpłatnej pracy przez część społeczeństwa. Główny Urząd Statystyczny dokonuje wyliczenia wartości pieniężnej wolontariatu, odnosząc ją do podstawowych kategorii makroekonomicznych gospodarki narodowej. Należy przy tym uwzględnić, że w wyliczeniach tych relacja godzinowych kosztów zatrudnienia (odpłatnego) pracownika i wartości godziny pracy wolontariusza (nieodpłatnej) jest niekorzystna, bowiem GUS oszacował wartość godziny wolontariatu w I kwartale 2022 r. na 22,9 zł, przy średniej 34,4 zł dla wszystkich sektorów gospodarki narodowej. Jednakże, nawet wiedząc, że wartość ta jest zaniżona, to wymierny efekt wolontariatu jest wciąż ogromny. GUS wyliczył wartość pieniężną wolontariatu dla I kwartału 2022 r. na kwotę aż 5 966,2 mln zł².

Wolontariat to zjawisko, które jest zauważane przez państwo, a jego rozwój stanowi przedmiot troski jego instytucji. Tezy tej można współcześnie bronić, choć do niedawna wolontariat stanowił przedmiot zainteresowania przede wszystkim sektora pozarządowego. Obecnie aktywność władzy publicznej w tym obszarze jest dużo większa i łatwa do zaobserwowania. Wiodącym działaniem, podjętym w tym zakresie na poziomie ogólnokrajowym, było stworzenie i uruchomienie rządowego programu „Korpus Solidarności”, który koncentruje się przede wszystkim na rozwoju wolontariatu określanego jako „systematyczny” – tj. długoterminowego, stałego. Program skierowano zarówno do podmiotów organizujących wolontariat, jak i samych wolontariuszy. Jako cel strategiczny określono „wsparcie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego poprzez wypracowanie i wdrożenie rozwiązań ułatwiających i zachęcających do systematycznego oraz długoterminowego angażowania się obywateli w wolontariat”³. Realizacja Programu jest koordynowana

² K. Goś-Wójcicka, M. Kazimierowska-Wasiołek, A. Knapp, *Wolontariat w 2022 r.*, Warszawa–Gdańsk 2023, s. 53–56.

³ Uchwała nr 137/2018 Rady Ministrów dotycząca przyjęcia programu wspierania rozwoju społeczeństwa obywatelskiego pod nazwą „Korpus Solidarności – Program Wspierania i Rozwoju

przez działającą na szczeblu centralnym rządową agencję wykonawczą – Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego, przy współpracy z wieloma partnerami, przede wszystkim organizatorami wolontariatu ze sfery pozarządowej⁴. Pozytywnie odnosząc się do intencji przyświecających autorom Programu należy wyraźnie wskazać, że potrzeba aktywnego działania państwa w kierunku rozwoju wolontariatu jest ogromna, a Program dotyczy tylko jednego typu aktywności – systematycznej i długotrwałej. Wydaje się, że ten typ wolontariatu, choć potrzebny i cenny, to jednak może okazać się zbyt ambitnym i absorbującą propozycją dla osób, które z różnych przyczyn nie są w stanie podejmować aktywności w takim wymiarze. Ujęte w odrębny – lub też połączone – Program powinny zostać działania wspierające na ogólnokrajowym poziomie rozwój wolontariatu o charakterze doraźnym, akcyjnym i możliwym do podjęcia przez znacznie szerszą grupę obywateli.

Inicjatywy ukierunkowane na rozwój wolontariatu są podejmowane także na poziomie lokalnym, przez władze samorządowe. Przykładem może być Miasto Stołeczne Warszawa realizujące od 2016 r. projekt „Ochotnicy warszawscy”, który integruje działania władz miasta i podległych mu instytucji w kierunku rozwoju wolontariatu. Autorzy projektu dążą do zrealizowania wizji miasta zawartej w jego treści, opisaney w następujący sposób: „Warszawa, poprzez wprowadzanie systemowych rozwiązań, świadomie i aktywnie wspiera rozwój wolontariatu. Propozycje wolontariatu są różnorodne i łatwo dostępne, co ułatwia mieszkańcom zaangażowanie. Wolontariat jest powszechnym i naturalnym sposobem spędzania czasu. Organizatorzy wolontariatu działają profesjonalnie, budując pozytywny wizerunek tej aktywności”⁵. Dla osiągnięcia tej wizji podejmowane są liczne działania angażujące partnerów z wielu sfer, w tym przede wszystkim ze sfery pozarządowej⁶.

Zdaniem Macieja Malinowskiego „na słowo wolontariusz natrafiamy w słownikach języka polskiego już w połowie XIX w. (pisano je wtedy z jotą – wolontariusz)”⁷. Pierwotnie zwrot ten oznaczał „żołnierza, który dobrowolnie przystał

Wolontariatu Długoterminowego na lata 2018–2030” – Załącznik do uchwały – „Korpus Solidarności – Rządowy Program Wspierania i Rozwoju Wolontariatu Systematycznego na lata 2018–2030” (KPRM RM-111-135-18).

⁴ Korpus Solidarności, <https://www.korpussolidarnosci.gov.pl/pl/page/top/korpus-solidarnosci/o-korpusie.html> (1.10.2023).

⁵ *Projekt rozwoju wolontariatu w Warszawie na lata 2021–2025*, <https://ochotnicy.waw.pl/baza/586-ochotnicy-warszawscy-projekt-rozwoju-wolontariatu-w-warszawie-na-lata-2021-2025> (22.10.2023).

⁶ Ochotnicy warszawscy, <https://www.ochotnicy.waw.pl> (22.10.2023).

⁷ M. Malinowski, *Obcy język polski*, <https://obcyjezykpolski.pl/wolontariat/> (19.12.2012).

do wojska”⁸ lub młodego kupca, który bezpłatnie pełnił obowiązki komisanta⁹. W czasach Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej mianem wolontariusza określano tego, „kto pracuje dla obznajmienia się z zawodem bez wynagrodzenia”¹⁰. Wraz z zachodzącymi w Polsce przemianami ustrojowymi i postępującym rozwojem społeczeństwa obywatelskiego ów termin zmienił swoje znaczenie. Zgodnie z przepisami obowiązującego prawa za wolontariusza współcześnie uznaje się „osobę fizyczną, która ochotniczo i bez wynagrodzenia wykonuje świadczenia na zasadach określonych w ustawie” o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie¹¹. Wolontariat wciąż utożsamiany jest z bezpłatnym świadczeniem pracy, ale jego celem nie jest już pozyskanie wiedzy niezbędnej do pracy w danym zawodzie, tylko podejmowanie aktywności na rzecz innych. Istotą działalności wolontariusza nadal pozostaje jej dobrowolny charakter, co nie powinno dziwić zważywszy na fakt, że samo słowo „wolontariat” pochodzi od łac. *voluntarius*, która oznacza „chcąc z własnej woli”¹², lecz korzyści osobiste zastąpiły pobudki altruistyczne.

Definiowanie wolontariatu jest trudne, co podkreślają m.in. autorzy uznanego poradnika *Manual on the measurement of volunteer work*, opublikowanego przez Międzynarodową Organizację Pracy. Zwracają oni uwagę na różne rozumienie tego pojęcia w różnych częściach świata, a także kontekst kulturowy. W niektórych społecznościach zjawiska, które postrzegamy jako „wolontariat” mogą być wręcz oczekiwaną postawą, a członkowie tych społeczności mogą nie identyfikować tych zachowań jako czegoś szczególnego (i nie nazywać ich „wolontariatem”). Wyzwanie stanowi przede wszystkim określenie granic tego pojęcia. Autorzy poradnika wskazują m.in. na problem kwalifikowania nieodpłatnej pomocy udzielanej własnej rodzinie. Choć zwykle nie postrzega się jej jako „wolontariatu”, to samo rozumienie słowa „rodzina” może być różne w różnych społecznościach, co może zmieniać ocenę¹³. Zaznaczone trudności są wstępem do zawarcia we wspomnianym poradniku propozycji definicji wolontariatu (pracy wolontariackiej). Definicję tę zaadaptował do polskich realiów Grzegorz

⁸ Tamże, za: M. Ogelbrand, *Słownik języka polskiego*, Wilno 1861, s. 1889.

⁹ Tamże.

¹⁰ S. Skorupka, H. Anderska, Z. Łempicka (red.), *Mały słownik języka polskiego*, Warszawa 1968, s. 906.

¹¹ Art. 2 pkt 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o *działalności pożytku publicznego i o wolontariacie* (Dz. U. z 2023 r. poz. 571).

¹² Hasło: *voluntary*, Online Etymology Dictionary, <https://www.etymonline.com/word/voluntary> (28.10.2023).

¹³ International Labour Organization, *Manual on the measurement of volunteer work*, Genewa 2011, s. 11.

Makowski, podając że „**wolontariatem jest nieodpłatna, dobrowolna praca świadczona na rzecz osób nieznanym (spoza rodziny lub najbliższego grona przyjaciół, sąsiadów), środowiska naturalnego, społeczeństwa, lub społeczności lokalnej, podejmowana indywidualnie lub w ramach organizacji lub instytucji publicznej**”¹⁴.

Spośród wielu różnych propozycji definicyjnych ta wydaje się najbardziej trafna i odpowiadająca treści niniejszej publikacji, bowiem wyraźnie wyznacza granice wolontariatu i podkreśla dwa kluczowe wyróżniki wolontariatu od innych rodzajów działalności – dobrowolność oraz nieodpłatność.

Kwestię nieodpłatności – braku wynagrodzenia należy zdecydowanie oddzielić od kwestii świadczeń i różnych form podziękowań, które można postrzegać jako dodatkowe uposażenie wolontariusza. Świadczenia są związane z samą pracą wolontariusza i są niezbędne do jej realizacji – np. środki ochrony osobistej, takie jak rękawiczki robocze, czy koszulka identyfikująca wolontariusza jako osobę wykonującą daną rolę. Formy podziękowań to zaś na przykład upominki wręczone jako podziękowanie za pracę wolontariuszy, podobnie jak możliwość bezpłatnego udziału w wydarzeniu (np. imprezie kulturalnej), na rzecz którego się pracuje. Od wynagrodzenia wyraźnie odróżnić należy także kwestię zwrotu kosztów (który jest uregulowany przez polskie prawo na korzyść wolontariusza, ale z możliwością zwolnienia korzystającego z pracy wolontariusza podmiotu ze zwracania kosztów, którego może dokonać sam wolontariusz).

Definicję w podobnym duchu sformułowało także Centrum Wolontariatu, które przez wolontariat rozumie „świadomą, dobrowolną działalność podejmowaną na rzecz innych, wykraczającą poza więzi rodzinno-przyjacielsko-koleżeńskie”¹⁵.

Jeżeli za punkt odniesienia potraktować polskie prawo, to definiując pojęcie *wolontariatu* nie można ominąć istotnego paradoksu, który z tego prawa wynika. Wspomniana już ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, stanowiąca podstawę do jego legalnej organizacji, zawiera zamknięty katalog podmiotów, na rzecz których wolontariusze mogą wykonywać świadczenia. Katalog ten jest wąski – umieszczono w nim m.in. organizacje pozarządowe, organy administracji publicznej i podległe im jednostki – wyłączając prowadzoną przez te podmioty działalność gospodarczą. Ujęto także podmioty lecznicze, ale tylko w zakre-

¹⁴ G. Makowski, *Młody, bogaty, wykształcony, religijny – mit polskiego wolontariusza*. Komunikat z badań CBOS BS/63/2011, Warszawa 2011, s. 2.

¹⁵ *Kim jest wolontariusz*, <http://wolontariat.org.pl/wolontariusze/kim-jest-wolontariusz/> (15.05.2021).

się wykonywanej przez nie działalności leczniczej¹⁶. W katalogu tym nie znalazły się typowe podmioty gospodarcze, nie znalazła się tam również działalność wykonywana przez osoby fizyczne, samodzielnie na rzecz innych osób fizycznych czy ich grup. Nie ujęto tam także żadnej działalności na rzecz grup obywateli mających charakter inny niż te ujęte w kategorii „organizacji pozarządowych” – zatem np. nieformalnych grup pomocowych, sąsiedzkich, osiedlowych. W ten sposób zarysowała się, wspominana w wielu publikacjach i poradnikach linia podziału na wolontariat „formalny” i „nieformalny”. „Formalnym” będzie ten wykonywany w organizacyjnych ramach danej instytucji czy organizacji pozarządowej, natomiast „nieformalny” będzie podejmowany na własną rękę lub w ramach grupy nieposiadającej formalnego umocowania. W niektórych opracowaniach i badaniach wolontariatowi „nieformalnemu” odpowiada pojęcie „wolontariatu indywidualnego”, przez co rozumie się indywidualnie organizowaną aktywność (bez pośrednictwa instytucji czy organizacji), natomiast wolontariat „formalny” jest opisywany jako „wolontariat zorganizowany”.

Wspomniany paradoks można ująć poprzez następujący przykład – indywidualna pomoc w robieniu zakupów osobie starszej, wykonywana z własnej inicjatywy przez człowieka, który przypadkowo zetknie się z potrzebą takiej osoby i postanowi pomóc – w świetle polskiego prawa nie będzie „wolontariatem” (wspomniana wyżej klasyfikacja pozwoliłaby ocenić takie działanie jako wolontariat „nieformalny”). Jeżeli natomiast ten sam człowiek nawiąże formalną relację „wolontariusz-korzystający” z ośrodkiem pomocy społecznej i zostanie skierowany do tej samej osoby starszej i wykonywania tej samej indywidualnej pomocy w robieniu zakupów, to wówczas możliwe będzie zaklasyfikowanie tej aktywności jako „formalnego” wolontariatu.

Choć problem ten może wydawać się nieistotny, bo bez wątpienia największe znaczenie będzie miało skuteczne „dostarczenie pomocy” do osoby potrzebującej, to należy zwrócić uwagę, że formalne umocowanie wolontariusza będzie wiązało się, po spełnieniu pewnych warunków, m.in. z zabezpieczeniem go w długoterminowej perspektywie przez państwo na wypadek następstw nieszczęśliwych wypadków. Takie zabezpieczenie będzie przysługiwało jedynie wolontariuszowi „formalnemu”. To tylko jeden z aspektów zaznaczonego problemu, a z pewnością najbardziej dotkliwą konsekwencją może okazać się odczucie niesprawiedliwości, które może towarzyszyć osobie, która działając „nieformalnie” będzie postrzegana się jako wolontariusz i podejmowała aktywność w dobrej wierze, choć w świetle prawa wolontariuszem nie będzie. Problem

¹⁶ Art. 42 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

nabiera znaczenia w kontekście rosnącej popularności podejmowania działalności o typowo wolontariackim charakterze, które są prowadzone nie w oparciu o formalne ramy instytucji i organizacji, ale doraźnie tworzone grupy np. osoby organizujące się w grupy w mediach społecznościowych, co mogło być obserwowane m.in. w trakcie pandemii koronawirusa.

Nie istnieje jedna powszechnie przyjęta klasyfikacja różnych form wolontariatu. Działania z zakresu podejmowania dobrowolnych aktywności na rzecz innych mogą być kategoryzowane w oparciu o różne kryteria. Pierwszym z nich jest czas zaangażowania – możemy zatem mówić o wolontariacie akcyjnym, podczas którego dana osoba włącza się w jednorazową inicjatywę (np. zbiera pieniądze do puszek podczas finału Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy) oraz wolontariacie długoterminowym (długofalowym), gdzie owo zaangażowanie ma charakter ciągły¹⁷ (np. udzielanie korepetycji dzieciom z trudnych rodzin). Możemy również mówić o wolontariacie indywidualnym oraz grupowym¹⁸. Osią podziału jest tu liczba osób udzielających pomocy beneficjentom. Kolejnym wyróżnikiem jest zakres terytorialny – działania wolontariackie mogą mieć charakter międzynarodowy, krajowy, regionalny oraz lokalny. Istotą tego kryterium jest nie tylko obszar, na którym podejmowane są określone działania, ale również zasięg wpływu jaki one wywierają. Następny podział może zostać dokonany ze względu na podmiot animujący i zachęcający do podejmowania działalności wolontariackiej. Wolontariat zawsze wynika z bezinteresownych i altruistycznych pobudek określonej osoby, ale instytucje takie jak placówki oświatowe czy też różnego rodzaju przedsiębiorstwa odgrywają ogromną rolę we wspieraniu tego rodzaju inicjatyw. Możemy zatem mówić o wolontariacie pracowniczym lub szkolnym, w którym dany podmiot zapewnia wolontariuszom instytucjonalne wsparcie (np. finansowe, lokalowe czy też logistyczne), którego nie otrzymałyby osoby prywatne nienależące do danej instytucji¹⁹. Możemy również wyróżnić wolontariat kompetencyjny i społeczny²⁰, w którym kryterium podziału stają się posiadana wiedza i umiejętności. O ile w przypadku wolontariatu społecznego kluczowe znaczenie mają predyspozycje osobowościowe to wolontariat kompetencyjny wymaga już posiadania określonych kwalifikacji. Przykładowo każdy może wziąć udział w akcji sprzątnięcia śmieci, ale reprezentować osoby wykluczone w procesach sądowych może tylko wykwalifikowany adwokat lub radca prawny. Ostatnim kryterium jest wiek osób pracujących

¹⁷ Por. K. Lorecka, *Wolontariat pracowniczy w praktyce*, Warszawa 2011, s. 22.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ Tamże, s. 21.

²⁰ Tamże, s. 22.

w charakterze wolontariusza. Powstało ono w celu podkreślenia różnych potrzeb i możliwości poszczególnych grup społecznych i nie ma charakteru dyskryminacyjnego. Osoby zaangażowane w wolontariat młodzieżowy cechują się zwykle dynamicznością i chęcią poznania świata, natomiast seniorzy nie są tak sprawni jak osoby młode, ale chętnie dzielą się posiadaną wiedzą. O ile pierwsza grupa potrzebuje wsparcia merytorycznego, to w przypadku drugiej większego znaczenia nabiera zniwelowanie istniejących barier fizycznych, które utrudniałyby im pracę. Należy jednak podkreślić, że wolontariat jest sferą aktywności osób w różnym wieku, a przynoszone przez niego korzyści mają charakter społeczny oraz osobisty i kompensują w całości trud poniesiony przez wolontariuszy, niezależnie od tego, ile mają oni lat.

Głównym celem niniejszej publikacji jest ukazanie wolontariatu jako zjawiska wielowymiarowego, a następnie scharakteryzowanie jego wybranych form, które można wyróżnić, jako często występujące w polskich realiach, czy też warte uwagi z innych względów (np. użyteczności społecznej). W tym celu postawiono następujące pytania badawcze:

- 1) W jaki sposób ewoluowała i zmieniała się instytucja wolontariatu w Polsce?
- 2) Czy istniejące regulacje prawne we właściwy sposób normują badane zjawisko?
- 3) Jaką rolę odgrywa wolontariat w funkcjonowaniu społeczeństwa obywatelskiego?
- 4) W jakich dziedzinach funkcjonowania państwa wolontariat wydaje się pomocny?
- 5) Jaka jest specyfika popularnych form wolontariatu?

Autorzy poszczególnych rozdziałów korzystali ze zróżnicowanych metod i technik badawczych. Do najpopularniejszych z nich należy zaliczyć analizę neo-instytucjonalną, umożliwiającą badanie zachowania jednostek podejmujących aktywność wolontariacką, analizę obowiązujących norm prawnych pozwalającą opisać bieżące regulacje prawne, analizę systemową umożliwiającą ukazanie badanego zjawiska w szerszym kontekście społecznym oraz metodę historyczną, dzięki której został pokazany rozwój instytucji wolontariatu w Polsce.

W pierwszym rozdziale Jan Sobiech w skondensowany sposób przedstawia zarys historii rozwoju wolontariatu w Polsce. Badając okres od średniowiecza do czasów II Rzeczypospolitej autor pokazuje ewolucję przedmiotowego pojęcia w kontekście zachodzących procesów historycznych.

W rozdziale drugim skupiono się na uwarunkowaniach prawnych instytucji wolontariatu w III Rzeczypospolitej. Marcin Dobrowolski dokonuje wyczerpującej analizy otoczenia prawnego, wskazując podmioty i przedmioty działalno-

ści wolontariackiej. Rozdział podejmuje w szczególności problematykę relacji prawnych łączących wolontariusza z korzystającym oraz kwestie dotyczące ubezpieczenia wolontariuszy.

W rozdziale trzecim wolontariat został ujęty jako forma aktywności obywatelskiej. Rafał Więckiewicz pokazuje znaczenie działalności wolontariackiej dla systemu demokratycznego oraz prezentuje wyniki badań pozwalające określić bieżący stopień zaangażowania Polaków w dobroczynną działalność na rzecz innych. Autor podejmuje się również próby odpowiedzi na pytanie dotyczące motywów podjęcia pracy w charakterze wolontariusza.

W rozdziale czwartym Stefan Kołucki dokonuje charakterystyki wolontariatu młodzieżowego kładąc szczególny nacisk na jego funkcję wychowawczą. Rozdział kończy analiza projektu angażującego młodzież do podejmowania działalności na rzecz innych osób.

Przedmiotem zainteresowania piątego rozdziału jest wolontariat pracowni- czy. Patrycja Bytner wskazuje główne motywy i korzyści wynikające z wdrażania wolontariatu pracowniczego w przedsiębiorstwach oraz identyfikuje istniejące bariery utrudniające jego realizację.

W rozdziale szóstym Michał Szczegielniak prezentuje rozważania dotyczące wolontariatu senioralnego. Celem autora jest pokazanie, że zaawansowany wiek nie musi być przeszkodą w podejmowaniu aktywności na rzecz innych ludzi. Na końcu rozdziału zaprezentowano dobre praktyki z zakresu wolontariatu między- pokoleniowego.

Rozdział siódmy przedstawia analizę wolontariatu na rzecz dziedzictwa kul- turowego w Polsce. Elżbieta Zielińska przedstawia rezultaty badań postaw Pola- ków wobec dziedzictwa, starając się odpowiedzieć na pytanie, czy są oni gotowi poświęcić swój czas i pieniądze na jego ratowanie. Następnie prezentuje różne formy aktywnego udziału w ochronie dziedzictwa kulturowego.

Rozdział ósmy ukazuje miejsce wolontariatu w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego państwa. Ma on na celu zdefiniowanie wolontariatu w szerszym kontekście systemowego podejścia do bezpieczeństwa wewnętrznego oraz opi- sanie takich przykładów działalności wolontariackiej, jak: ratownictwo, ochrona ludności, bezpieczeństwo i porządek publiczny. Magdalena Dobrowolska-Opała podejmuje problematykę prywatyzacji ochrony, traktując ją jako skuteczną me- todę zaangażowania wolontariuszy w wykonywanie działań na rzecz bezpiec- zstwa państwa.

W rozdziale dziewiątym Antoni Morawski określa rolę i znaczenie wolonta- riatu w sytuacjach kryzysowych. Autor konstatuje, że wolontariusze często uzu- pełniają działania państwa, gdy nagle i nieprzewidziane sytuacje sprawiają, że

nie jest ono w stanie sprostać stawianym przed nimi wymaganiom związanym z zapewnieniem bezpieczeństwa.

W ostatnim, dziesiątym rozdziale Justyna Wiśniewska-Grzelak porusza problematykę e-wolontariatu. Autorka pokazuje, w jaki sposób nowoczesne rozwiązania telekomunikacyjne wpływają na aktywność wolontariuszy. W rozdziale ukazano istniejące wady i zalety tego rozwiązania oraz zaprezentowano przykłady wolontariatu online w Polsce i zagranicą.

W przygotowanie niniejszej publikacji zaangażowano grono ekspertów – badaczy, których obszary zainteresowań są związane z różnymi dziedzinami życia społecznego. W gronie tym znalazły się osoby, które jednocześnie można traktować jako praktyków, posiadających szerokie doświadczenie w zakresie działalności społecznej, w tym samego wolontariatu i jego organizacji, a także współpracy międzysektorowej (zarówno z perspektywy instytucji publicznych, jak i organizacji pozarządowych). Redaktorzy niniejszej publikacji mają nadzieję, iż dzięki zaangażowaniu tego grona eksperckiego, w przedmiotowej monografii udało się ukazać wolontariat jako ważne, wieloaspektowe zjawisko towarzyszące niemal każdej dziedzinie funkcjonowania państwa. Nie ma wątpliwości, że zjawisko to powinno być przedmiotem troski władzy publicznej.

Bibliografia

Źródła prawne

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. *o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie* (Dz. U. z 2023 r. poz. 571).

Uchwała nr 137/2018 Rady Ministrów dotycząca przyjęcia programu wspierania rozwoju społeczeństwa obywatelskiego pod nazwą „Korpus Solidarności – Program Wspierania i Rozwoju Wolontariatu Długoterminowego na lata 2018–2030” (KPRM RM-111-135-18).

Artykuły i monografie

Goś-Wójcicka K., Kazimierowska-Wasiołek M., Knapp A., *Wolontariat w 2022 r.*, Warszawa–Gdańsk 2023.

Lorecka K., *Wolontariat pracowniczy w praktyce*, Warszawa 2011.

Ogelbrand M., *Słownik języka polskiego*, Wilno 1861.

Skorupka S., Anderska H., Lempicka Z. (red.), *Mały słownik języka polskiego*, Warszawa 1968.